

Poznań, dnia 25 maja 2023 r.

Prof. dr hab. Robert Zawłocki

Zakład Prawa Karnego

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Recenzja

**rozprawy doktorskiej mgr Aleksandry Anny Młoczkowskiej-Schulz, pt.:
„Czynny żal po dokonaniu czynu zabronionego”**

Uchwałą Rady Dyscypliny Nauki Prawne Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Wyszyńskiego w Warszawie z dnia 7 sierpnia 2023 r. zostałem wyznaczony na recenzenta rozprawy doktorskiej mgr Aleksandry Anny Młoczkowskiej-Schulz zatytułowanej: „Czynny żal po dokonaniu czynu zabronionego”.

Kompletna dokumentacja w tej sprawie została mi prawidłowo dostarczona dnia 27 marca 2023 r.

Zgodnie z przepisem art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789 – tekst jednolity, z późniejszymi zmianami), rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Wobec powyższego, recenzowana rozprawa doktorska zostanie poniżej oceniana w nawiązaniu do ww. kryteriów, w kontekście dyscypliny naukowej *prawo*, a w szczególności *prawo karne*.

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska mgr Aleksandry Anny Młoczkowskiej-

Schulz została przygotowana w roku 2022 pod kierunkiem: prof. dra hab. Jarosława Majewskiego (promotora) oraz dr. Piotra Zakrzewskiego (promotora pomocniczego) na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Liczy ona łącznie 355 (376) stron i składa się z następujących części: Wykazu skrótów, Wprowadzenia, „Rozwój instytucji czynnego żalu – przemiany na przestrzeni lat” (Rozdział I), „Rola czynnego żalu w systemie prawa karnego” (Rozdział II), „Instytucja czynnego żalu w obowiązującym kodeksie karnym” (Rozdział III), „Analiza przesłanki dobrowolności” (Rozdział IV), „Czynny żal podokonaniowy w Kodeksie Karnym” (Rozdział V), „Konsekwencje prawnokarne czynnego żalu po dokonaniu czynu zabronionego” (Rozdział VII), Podsumowania i modelu de lege ferenda oraz Bibliografii.

Autorka wskazała, że celem pracy jest odpowiedź na pytanie, czy obecny kształt uregulowania instytucji czynnego żalu po dokonaniu czynu zabronionego w Kodeksie karnym właściwie spełnia swoją rolę i przyczynia się do sprawiedliwej reakcji karnej na czyn sprawcy. Celami etapowymi pracy było udowodnienie kilku podstawowych kwestii związanych z tą instytucją – praca zakłada weryfikację następujących hipotez szczegółowych:

1. Występują merytoryczne podstawy, aby jednym pojęciem czynnego żalu objąć dookreślone zachowania zarówno przed dokonaniem czynu zabronionego, jak i po jego dokonaniu;
2. Czynny żal jest istotną instytucją w ramach obecnie obowiązującego systemu prawa karnego.
3. Czynny żal, w żadnej ze swoich form, nie wyłącza przestępności czynu, a wpływa na ukształtowanie sytuacji prawnokarnej sprawcy.
4. Nie jest konieczne ujęcie przesłanki dobrowolności w danej konstrukcji, aby została ona uznana za czynny żal (dobrowolność nie stanowi warunku sine qua non czynnego żalu).
5. Dobrowolność powinna być każdorazowo ujęta w konstrukcji przepisu zawierającego klauzulę czynnego żalu.
6. Nie jest możliwe sprowadzenie uregulowanych w Kodeksie karnym konstrukcji czynnego żalu po dokonaniu czynu zabronionego do wspólnego mianownika - jednego, ogólnie ujętego zachowania.
7. Skuteczne zrealizowanie czynnego żalu nie zawsze wiąże się z całkowitym

niepodleganiem karze przez sprawcę (prawnokarne dobrodziejstwo w postaci braku podlegania karze nie jest warunkiem sine qua non instytucji czynnego żalu).

Cel badań, tak na płaszczyźnie formalnej i merytorycznej, został sformułowany prawidłowo. W szczególności, jest on logiczny, oryginalny, uzasadniony merytorycznie, przede wszystkim praktycznie, jak również wartościowy poznawczo.

Na aprobatę zasługuje sformułowanie przez Autorkę, zapowiadanych we Wstępie, postulatów *de lege ferenda*, a także przeprowadzenie przez nią analizy praktyki orzeczniczej i wywiedzenie z nich konkretnych wniosków.

Struktura pracy (treść i kolejność poszczególnych rozważań tematycznych) zasadniczo zasługuje na pozytywną ocenę. Układ tematyczny rozważań jest przemyślany i adekwatny z perspektywy założonych celów badawczych. Na krytyczną ocenę zasługuje niezachowanie przez Autorkę jednolitej struktury rozdziałów – rozpoczęcie od „Uwag wstępnych”, a zakończenie na „Wnioskach” cząstkowych stanowiłoby swoiste zamknięcie pewnego etapu rozważań. Tymczasem Autorka każdy rozdział rozpoczyna i kończy inaczej. Ponadto rozdział 3 zawiera zbyt dużo podrozdziałów (a ramach tychże kolejnych podziałów) przez co wydaje się mało czytelny.

Autorka zadeklarowała, że swoich twierdzeń dowodzić będzie przy użyciu metody dogmatyczno-prawnej. Przyjęcie powyższej metody zasadniczo nie budzi zastrzeżeń. Na podkreślenie i jednoznacznie pozytywną ocenę zasługuje przeprowadzenie przez Autorkę badań analizy praktycznych aspektów stosowania klauzul czynnego żalu oraz interpretacji przesłanek budzących wątpliwości w praktyce orzeczniczej sądów, które w ramach judykatów kształtują zakres klauzul czynnego żalu.

Należy stwierdzić, że mgr Aleksandra Anna Mroczkowska-Schulz sformułowała ciekawy, teoretycznie ambitny i praktycznie doniosły problem badawczy.

W rozdziale pierwszym dysertacji doktorskiej Autorka przytacza przedstawiane w doktrynie stanowiska, dotyczące definicji pojęcia czynnego żalu z uwzględnieniem momentu w pochodzie przestępstwa, na którym sprawca realizuje czynny żal. W związku z powyższym

przeprowadziła ona analizę odpowiadającą na dwa pytania badawcze: czy osiągnięcie określonego etapu w pochodzie przestępstwa warunkuje określanie danego zachowania jako czynny żal oraz czy modele przeddokonaniowego i podokonaniowego czynnego żalu różnią się co do istoty - tj. konstrukcji i skutków.

Rozdział drugi obejmuje rozważania Autorki w zakresie roli konstrukcji czynnego żalu w systemie prawa karnego tj. analizę racji wprowadzenia tej instytucji do systemu prawa karnego oraz funkcje, które ma ona realizować. Pytania postawione w ramach niniejszego rozdziału brzmią następująco: czy konieczne jest obowiązywanie w systemie prawa karnego instytucji takiej jak czynny żal oraz czy zespół przesłanek, które składają się na dany model czynnego żalu determinuje funkcję, którą pełni on w systemie prawa karnego.

W rozdziale trzecim dokonano analizy wpływu czynnego żalu po dokonaniu czynu zabronionego na byt przestępstwa stawiając 2 pytania badawcze tj. czy skuteczne zrealizowanie czynnego żalu powoduje, że nie mamy już do czynienia z przestępstwem oraz czy skuteczne zrealizowanie czynnego żalu sprawcy wpływa na bezprawność/karalność/karygodność/winę sprawcy czynu.

Rozdział czwarty zawiera rozważania Autorki w zakresie przesłanki dobrowolności stawiając 5 pytań badawczych: 1) czy jest niezbędne ujęcie wprost wyrażonej przesłanki dobrowolności w konstrukcjach czynnego żalu 2) czy element dobrowolności można wyinterpretować z charakteru ujętych w modelach czynnego żalu przesłanek opisujących zachowanie sprawcy 3) jaką rolę pełni przesłanka dobrowolności w modelach czynnego żalu 4) czy przesłanka dobrowolności jest niezbędna dla zrealizowania roli, jaką ma pełnić w systemie prawnym czynny żal 5) czy przesłanka dobrowolności definiuje konstrukcję jako czynny żal.

Rozdział piąty zawiera omówienie poszczególnych konstrukcji obejmujących różnorodne zachowania sprawcy, które mogą być potencjalnie uznane na czynny żal. W ramach tego rozdziału postawiono 3 pytania szczegółowe: czy aktualny stan uregulowań podokonaniowego czynnego żalu wymaga zmiany, czy istnieje jeden, ogólnie ujęty rodzaj zachowania, wspólny dla wszystkich klauzul czynnego żalu po dokonaniu czynu zabronionego uregulowanych w Kodeksie karnym oraz czy jest możliwie wprowadzenie ogólnej klauzuli czynnego żalu podokonaniowego zastępującej obecnie wprowadzone klauzule w części szczególnej oraz wojskowej Kodeksu

karnego czy też wprowadzenie takiego modelu nie jest możliwe ze względu na odmienności w zakresie ochrony różnorodnych dóbr prawnych oraz sposobów przywracania stanu popełnienia przestępstwa do stanu sprzed jego popełnienia.

W rozdziale 6 Autorka odnosi się do poszczególnych konsekwencji prawno Karnych związanych ze zrealizowaniem czynnego żalu stawiając następujące pytania - czy w zakresie swej definicji czynny żal musi wiązać się z bezwzględnym niepodleganiem karze przez sprawcę, a wprowadzenie w danej konstrukcji innych konsekwencji wyklucza uznanie jej za czynny żal oraz czy dążenie do tego, aby instytucja czynnego żalu jak najpełniej realizowała przewidziane funkcje, wymaga ujednoczenia prawno Karnych konsekwencji związanych z czynnym żalem i czy (oraz jeśli tak, to w jakim zakresie), może być uważane za operatywne kryterium podziału na czynny żal skuteczny i czynny żal nieskuteczny.

Warstwa językowa rozprawy i stosowanie terminologii właściwej prawu karnemu zasadniczo nie budzi większych zastrzeżeń, jednak Autorka nie zawsze klarownie prowadzi swój wywód naukowy (prezentuje przy tym co najwyżej przeciętny poziom językowy). Doktorantka posługuje się zasadniczo potoczno-praktycznym językiem stosowanym w codziennej praktyce procesowej, co ma prawo budzić zastrzeżenia i nie pozostaje bez wpływu na naukowe walory rozprawy. Uwagę zwrócić należy nadto na pojawiające się w wielu miejscach pracy potknięcia językowe, przykładowo użycie wyrazów: “ukształtowane” zamiast “ukształtowany” (s. 9), “ustawy” zamiast “ustawie” (s. 9), “znalazł” zamiast “znalazły” (s. 25), “ty” zamiast “tym”, “indywidualność” zamiast “indywidualności” (s. 54), “redakcyjnym” zamiast “redakcyjnej” (s.), “miałby” zamiast “miałyby” (s. 59), “podjętym” zamiast “podjętą” (s. 64), “przesłani” zamiast “przesłanki” (s. 343). W pracy występują również liczne błędy interpunkcyjne (przykładowo: s. 10, 11, 12, 51, 58, 65, 70, 72, 73, 92, 127, 143, 159, 171, 239, 291, 327, 335, 344, 345, 352, 353, 355) i nieliczne ortograficzne (przykładowo s. 350). Dodatkowo wskazać należy na inne niedociągnięcia, które – choć nie wpływają na wartość merytoryczną rozprawy – zwracają uwagę uważnego czytelnika typu: błędne użycie wyrazów w kontekście “zidentyfikowanie klauzul czynnego żalu” (s. 7), “budzi nie tylko wątpliwości jak również wywołuje kontrowersje” (s. 8), “jej (instytucji) wyraz widoczny jest” (s. 8), “iż” zamiast “że” (s. 58, 66, 74, 85, 352), błędna numeracja oznaczeń rozdziałów s. 16-17, 44, 46, 59), powtórzenia wyrazów lub zbędne wyrazy (s. 8, s. 90, s. 101, s. 111, s. 347, s. 354), potoczne sformułowania typu “jest to zagadnienie

wielkiej wagi” (s. 51), “jeżeli wspomniana instytucja nie jest powszechna w społeczeństwie, nie ma możliwości, aby była motywem np. odstąpienia od dokonania” (s. 66), czy “wiążące się z profitami dla sprawcy” (s. 349), pominięcie wyrazu (s. 53, 344,) pominięcie oznaczenia ustawy (s. 29), potoczne słownictwo “anulować zrealizowany czyn” (s. 58), zbędne przerwy w tekście (s. 12, 41, 44, 77, 90, 95, 133, 193, 205, 345, 348), niezrozumiałe oznaczenia w tekście (s. 53, s. 221), czy błędne posługiwanie się pojęciami właściwymi prawu karnemu np. bezprawny czyn zabroniony (s. 12). W pracy pojawiają się również niezrozumiałe sformułowane zdania typu: “Wypracowanie w postulatach de lege ferenda rozwiązania, który adresowałby problem chaosu konstrukcji czynnego żalu w Kodeksie karnym, nie jest relewantne z perspektywy klauzul czynnego żalu w przepisach pozakodeksowych” (s. 18), “To co mogłoby się wydawać, że stanowi pewien rodzaj czynnego żalu jest, według tego Autora, wyłącznie odstąpieniem od usiłowania lub przygotowania a dopiero po dokonaniu czynu zabronionego sprawca może wyrazić czynny żal” (s. 40), “Pomimo więc, że na pierwszy rzut oka ściśle językowa interpretacja pojęcia czynnego żalu jest znacznie uproszczona i niepełna, to jednak nazwa omawianej instytucji znajduje po części odbicie w jej przesłankach (s. 56), “Mimo, że postrzegając tę instytucję powierzchownie można by przyjąć, iż czynny żal niesie ze sobą “niesprawiedliwość”, gdyż sprawca mimo popełnionego czynu nie ponosi kary, to w rzeczywistości, poprzez uelastycznienie kary, które wprowadza czynny żal (realizowanie cech korektury sprawiedliwościowej na którą wskazuje D. Gajdus) sprawia on, że reakcja karna która w pierwszym oglądzie może wydawać się niesprawiedliwa, w rzeczywistości jest wyrazem prawdziwej sprawiedliwości” (s. 68).

Wskazane powyżej przykładowe uchybienia merytoryczno-redakcyjne nierzadko wymagają od czytelnika domyślanie się właściwej treści myśli zapisanych przez Autorkę. Niewątpliwie stanowi to podstawę konkluzji krytycznej, zgodnie z którą nierzadko zbyt niedbale zrealizowała ona zadanie jakim jest dysertacji doktorskiej.

Na pochwałę zasługuje za to pomysł sporządzenia przejrzystych tabel podsumowujących czynny żal w odniesieniu do poszczególnych czynów zabronionych tj. wskazanie jakich typów czynów zabronionych dotyczy dany przepis, jakie dobra prawne chroni, jaka jest wymagana strona podmiotowa, jakie jest wymagane zachowanie, jaka jest granica czasowa i jakie są skutki prawne.

Uznanie budzi też dosyć obszerna bibliografia zawierająca kilkaset pozycji, w tym komentarze, monografie i artykuły naukowe oraz wykaz orzecznictwa. Wybór i wykorzystanie tych źródeł zasługuje na pozytywną ocenę. Nakład pracy związany z przebadaniem całkiem obszernego materiału niewątpliwie zasługuje na docenienie.

W ramach oceny merytorycznej rozprawy należy syntetycznie wskazać, że:

- 1) Podjęta problematyka badawcza jest w pełni aktualna i trafna. Rozważane tytułowe zagadnienie stanowi w istocie doniosły problem praktyczny, który wymaga pogłębionej analizy.
- 2) Analiza zawarta w rozprawie prowadzi do poznawczo interesujących wniosków, które mają znaczną doniosłość przede wszystkim dla praktyki wymiaru sprawiedliwości. W szczególności stanowi ona podstawę do dostrzeżenia niekonsekwencji ustawodawcy co do regulacji instytucji czynnego żalu w obowiązujących normach prawno-karnych.

W podsumowaniu oceny merytorycznej należy zgłosić względnie wysoki poziom merytoryczny (naukowy) rozprawy.

W ramach oceny metodologicznej rozprawy należy wskazać, że:

- 1) Autorka rozprawy dobrała literaturę w sposób kompetentny. Zasób źródeł naukowych jest wystarczający do analizy zagadnienia, a źródła powołane w bibliografii Doktorantka wykorzystwała w sposób w pełni prawidłowy.
- 2) Autorka rozprawy wykazała się umiejętnością formułowania i rozwiązywania problemów teoretyczno-prawnych. Mgr Aleksandra Anna Młockowska-Schulz sformułowała 7 hipotez badawczych, których weryfikacji dokonała w toku rzeczowej i kompletnej analizy merytorycznej, potwierdzając ich prawdziwość w Zakończeniu pracy.
- 3) Autorka umiejętnie zastosowała przyjęte metody analizy badawczej.
- 4) Struktura rozważań i układ analizy, w tym poszczególnych rozdziałów, nie budzą większych kontrowersji i zasadniczo są prawidłowe.

W podsumowaniu oceny metodologicznej rozprawy należy stwierdzić, że jest ona pozytywna.

Wskazując na główne zalety rozprawy, należy wymienić, co następuje:

- 1) sformułowanie naukowo ambitnego i aktualnego (ważnego praktycznie) problemu badawczego,
- 2) ukazanie praktycznej doniosłości instytucji czynnego żalu przez pryzmat regulacji karnoprosesowych,
- 3) znajomość złożonych aspektów badanego zjawiska,
- 4) pragmatyczną orientację wywodu,
- 5) sporządzenie tabelarycznych zestawień czynnego żalu, w odniesieniu do poszczególnych czynów zabronionych.

Wskazując na główne niedostatki lub wady rozprawy, a ściślej – kwestie wymagające korekt oraz zagadnienia warte głębszego namysłu, należy wymienić:

- 1) warstwę redakcyjno-językową rozprawy w zakresie licznych pomyłek, braku interpunkcji i ogólną (i rażącą) niedbałość w tym zakresie,
- 2) brak jednolitej struktury poszczególnych rozdziałów.

W podsumowaniu, ogólny merytoryczny i formalny poziom ocenianej rozprawy zasługuje na dobrą ocenę. Jej podstawą są przede wszystkim walory praktyczne teoretyczno-karnoprawnych wywodów. Wydaje się bowiem, że tytułowa instytucja prawa karnego niestety nie jest przedmiotem ani licznych ani pogłębionych analiz teoretycznych, a tymczasem jej potencjał praktyczny, związany z właściwym funkcjonowaniem całego prawa karnego jest nie do przecenienia. Ocenianą rozprawę należy traktować jako bardzo ważny krok w kierunku podniesienia jakości normatywnej i rangi funkcjonalnej czynnego żalu w prawie karnym. W tym kontekście należy wskazać, że Autorka czasami zbyt ostrożnie, a wręcz zbyt zachowawczo formułuje postulaty *de lege ferenda*. W tym zakresie potrzebne są bowiem pilne i istotne zmiany prawa karnego, które – zdaniem autora niniejszej recenzji – powinny sprowadzać się do sformułowania rozwiązań normatywnych, w których czynny żal byłby jedną z podstawowych instytucji określających zasady reakcji karnoprawnej.

Po rozważaniu wszystkich powyższych uwag, stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska to praca naukowa niewątpliwie zasługująca na pozytywną ocenę, a jej Autorka

wykazała się zdolnością do prowadzenia pracy naukowej. W szczególności należy uznać, że zalety rozprawy przewyższają zgłoszone w uwagach krytycznych mankamenty. Przeprowadzona przez mgr Aleksandrę Annę Młoczkowską-Schulz rozprawa naukowa jest niewątpliwie udanym przedsięwzięciem naukowym, a w szczególności stanowi wartościowy wkład do rodzimej doktryny prawa karnego.

W konkluzji należy stwierdzić, że rozprawa doktorska mgr. Aleksandry Anny Młoczkowskiej-Schulz, pt.: „Czynny żal po dokonaniu czynu zabronionego”, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje Jej ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie naukowej *prawo*, a w szczególności *prawo karne*, jak również wykazuje umiejętność samodzielnego prowadzenia przez Nią pracy naukowej.

Prof. dr hab. Robert Zawłocki

prof. dr hab. Robert Zawłocki
Adwokat

